

GRETE-MIMMI MÆLEN

Grete-Mimmi Mælen, Tynset. Hun er født 1942 i Ytre Rendal. Studerte ved Hamar off. lærerskole (engelsk, musikk) og Universitetet i Trondheim (Rel.vit.inst.). Nansenskolen – Norsk Humanistisk Akademi, Lillehammer (kunstfag). Grete Mimmi Mælen er bidragsyter i fagbok: Med iver og lyst. Tidligere fast redaksjonsmedlem i bladet "Vegen". Nå pensjonist – og hobbykribent.

FRA ET JORDMORLIV

– møte med Ingeborg Larsen, Tynset

“Du får væra vælkømmen, men det var ikke deg jeg ventet”...

Slik lød velkomstorda Ingeborg ble møtt med, da hun som nytilsatt jordmor kom til Tynset på femtitallet. Orda kom fra “gammeljordmora” som var på vei over jernbanen ved meieriet ...

Ingeborg hadde nemlig ikke søkt på stillingen. I våre dager vil vi vel kalle det å bli “head-hunted”. Slik begynte et langt og innholdsrikt liv som distriktsjordmor i Tynset.

TEKST: GRETE-MIMMI MÆLEN

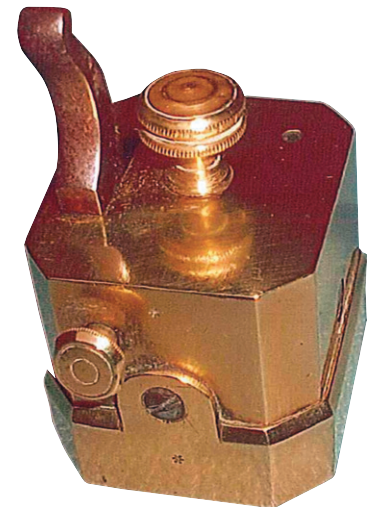
Barndom og oppvekst

Interessen for sjukepleie startet imidlertid langt tidligere. Ingeborg ble født i Aure på Nordmøre i 1923. Foreldrene drev gard, hvor Ingeborg og en eldre bror vokste opp. Da Ingeborg var 5 år, døde faren i lungebetennelse. Hun forteller om nær kontakt med bestemor, som ikke hadde formell jordmorutdannelse, men som hjalp til ved fødsler og annet helsearbeid i området. Årelatingsmaskinen som Ingeborg fikk etter henne, er et

kjært minne.

– *Var det kanskje bestemor som vekket interessen for helsearbeid?*

“Interessen har nok ligget der bestandig. Helt fra jeg var liten, likte jeg å leke at jeg var sjukesøster. Antrekket mitt var hvitt tørkle på hodet og hvitt forkle. Jeg var også glad i å passe småbarn. En gang fikk jeg til og med lønn for barnepasset. Husker jeg var veldig stolt da jeg kom hjem til mor med lønna – det var et egg ...”

Årelatingsmaskin som Ingeborg fikk etter bestemor.

Ut i verden

Etter konfirmasjonen dro Ingeborg – av fri vilje – ut i verden, nærmere bestemt til Heimdal, for å være hushjelp og barnepike. Der fikk hun ansvar for matlaging, klesvask og andre huslige sysler. Husmora der var svært nøye. “Hver lørdag måtte jeg pusse alle kjellokkene – med stålull! Skinnen sprakk på fingrene,” forteller Ingeborg. “Der lærte jeg også å stelle unger. Det ble nemlig født tvillinger i huset mens jeg var der, og jeg hadde ansvar for den ene døgnet rundt. Han lå i stua med meg, mens de andre lå på soverommet.”

Senere ble det barnepikejobb i Kristiansund hos en familie med to barn – og fiskmatforretning. “Det yngste barnet ble forresten født den 7. april 1940 – like før krigsutbruddet,” minnes Ingeborg.

– Du var tidlig veldig bestemt på å få deg en utdanning. Var det vanlig for ungdom på den tida?

“Jeg kjente ikke mange som reiste fra Aure for å skaffe seg utdanning da. De aller fleste var hjemme – til de giftet seg med nabogutten – og ble der. Men både mor og jeg var bestemte på at jeg skulle få meg en utdanning. Så slik ble det.”

Krigen bryter ut – Hjelpepleierstudium i Kristiansund

Etter krigsutbruddet reiste Ingeborg hjem til Aure og jobbet på samvirkelaget en kort periode. Kristiansund ble hardt rammet av krigen. Det var redsel og gru, torpedering i Hustadvika og bombing av byen. Likevel begynte Ingeborg etter hvert på hjelpepleierstudiet i Kristiansund. Dette var ettårig, så utdanningen ble fullført mens krigen fremdeles herjet. Det ble en tøff start på yrkeslivet.

Ingeborg forteller: “Vi ble satt til allslags arbeid. Skadde soldater trengte stell. Om de var norske eller tyske, tenkte vi aldri på. Vi måtte også være med på operasjonsstua ved behov. Arbeid på likhuset med stell av døde ble også en del av jobben.

Vi var 9 nyutdannede hjelpepleiere som bodde på sjukehuset, men uteliv på fritida ble det sjelden noe av. Vi torde rett og slett ikke å gå ut.”

Til Averøya

På sjukehuset i Kristiansund ble nok Ingeborg lagt merke til. Det resulterte i at hun – takket være en tidligere pasient – fikk tilbud om jobb som menighetssøster på landet – nærmere bestemt Averøya. En ansvarsfull stilling! Som Ingeborg takket ja til og innehadde i 1½ år. Dette betød stor

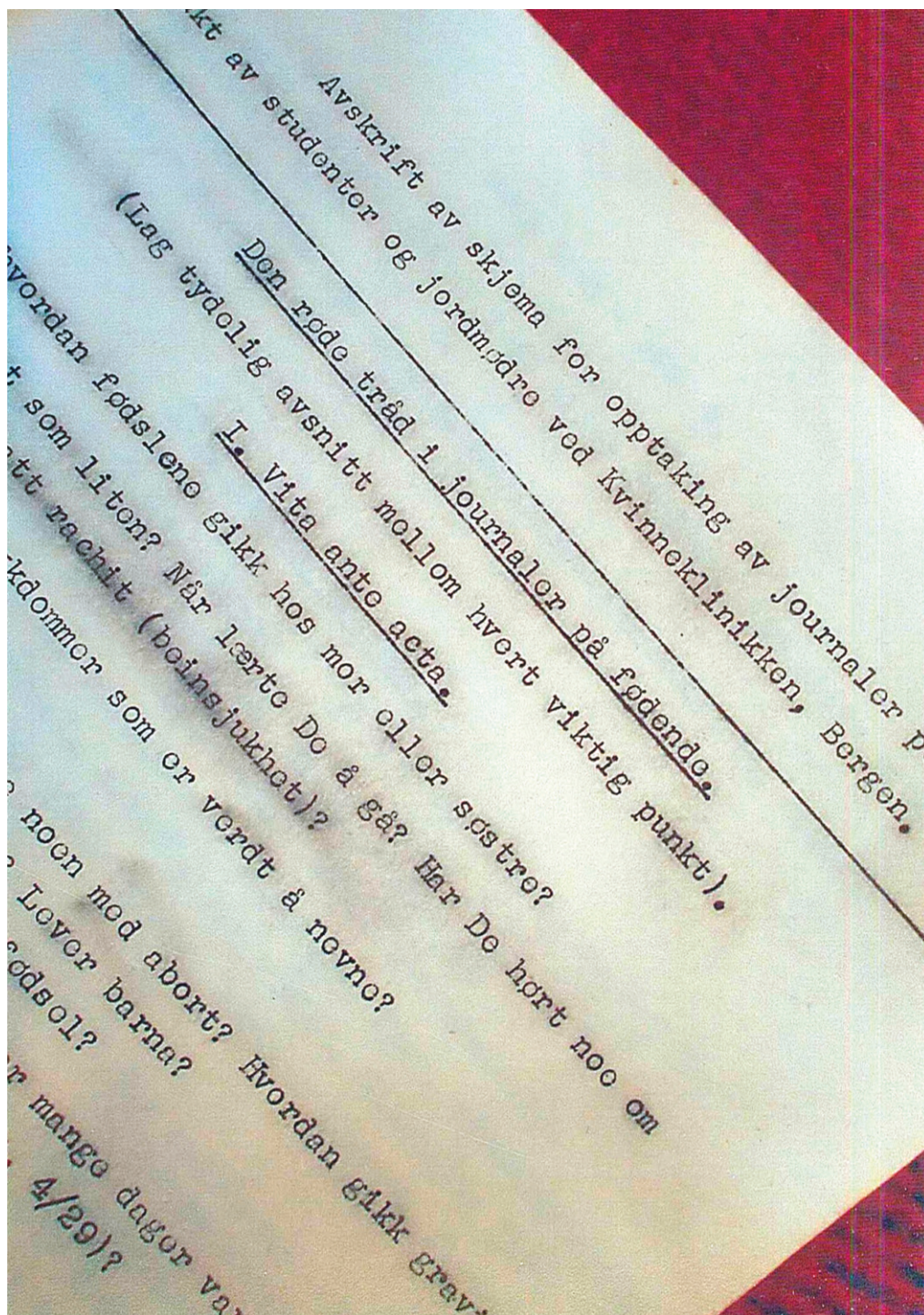
overgang jobbmessig. Fra sjukehusmiljø i byen med leger, sjukepleiere og andre hjelpepleiere å rådføre seg med – til et menighetssøsterliv alene ute på landet. Hva ville det innebære? Ingeborg følte hun trengte faglig påfyll, men økonomien var skral. Da skrev hun brev til broren med ønske om å få låne penger. “Jeg så ei bok om sykepleie i vinduet hos en bokhandler. Men viss jeg kjøpte den, ville jeg bare ha 10 kr å leve av fram til neste lønning ... Lånet ble innvilget – og tilbakebetalt,” minnes Ingeborg med et smil.

Trondheim neste!

Ingeborgs interesse for småbarn førte henne videre på utdanningsveien. I 1946 søkte hun seg inn på E.C. Dahls stiftelse i Trondheim, som på den tida tilbød halvårig utdanning i barnepleie.

“Det ble en spennende tid! Vi fikk være med på fødsler sammen med jordmor!”

Med vitnemål fra E.C. Dahl og ellers gode attester sto valget mellom yrkesliv eller mer utdanning. Ingeborg, som hadde fått sansen for å hjelpe nytt liv til verden, valgte det siste.

Å føre journal var en viktig oppgave for jordmora. Dette måtte læres på jordmorskolen. Det var helt klare regler for hvordan dette skulle gjøres. Jordmora måtte få greie på mest mulig om den fødende, og utspørringen foregikk etter et fastlagt skjema. Lærebok for jordmødre av Dr. Kr. Brandt var pensum på jordmorskolen!

Til Bergen

“Egentlig var det distriktsjordmora i Aure som hjalp meg med det valget. På den tida fantes det bare to “skoler” som utdannet jordmødre her til lands. Kvinneklubben i Bergen var nærmest, så jeg søkte der i 1949 – og kom inn. Utdanninga var ettårig”.

– Har du noen spesielle minner fra tida i Bergen?

“ Vi hadde stor respekt for overjordmor! Så vi henne i korridoren, strammet vi oss opp! Hun var svært streng, men vi lærte mye. Vi bodde på internat, to sammen på rommet. Der ble vi venner for livet! Lønna vår var kost og losji, så penger var det skralt med. Heldigvis hadde jeg en snill bestefar jeg kunne skrive til og få litt lommepenger fra ...

Vi måtte ta vakter både på barsel- og fødeavdeling, men ved fødsler var det alltid jordmor tilstede. I tillegg til muntlig eksamen var kravet at vi

Nå har de vært med på minst 50 fødsler og kan kalle seg jordmødre! Ingeborg nederst til venstre.

sammen med jordmor måtte ha tatt i mot minst 50 barn! Da kunne vi kalle oss jordmødre.”

– Og da kom du til Tynset?

“Neida, ingen jobb ventet meg etter fullført utdanning. Men plutselig fikk jeg beskjed fra en av mine studiekamerater at en jordmorjobb var ledig på E.C. Dahls Stiftelse. Jeg søkte ikke, men dro avsted – og jobben ble min. Det var fint å få min første jordmorjobb der jeg var kjent fra før.

Jeg var på E.C Dahl fra 1950 til 1956. På de åra tok jeg imot 1786 barn!

Andre viktige ting skjedde også i samme tidsrommet. Jeg traff Jan, som jeg senere giftet meg med.”

Fra barnestua ved E.C. Dahl – trangt om plassen – og ingen mødre eller fedre å se der ...

Til Tynset

Året er 1956. Overlege Eliassen på Tynset, som nettopp var blitt uten jordmor, hadde via jungeltelegrafan fått kjennskap til Ingeborg, tok kontakt direkte og tilbød henne jobben. “Det passet bra,” forteller Ingeborg,

Til venstre ser vi huset på Telneset som ble jordmorbolig i starten. Huset til høyre er butikken. Der bodde bestyrer Aas – som Ingeborg fikk ei spesiell avtale med!

“for Jan var ferdig malermester, og på Tynset trengtes håndverkere til gjenoppbygging av sjukehuset, som var ødelagt av brann. Dessuten var jo Jan tynseting, så vi ble fort enige om å flytte på oss!”

– Ditt første inntrykk av Tynset?

“Mange inntrykk i starten! For det første: Hvor skulle vi bo? I Trondheim hadde vi hatt leilighet. Vi hadde også rukket å få det første barnet vårt! Mor, som hadde vært enke lenge, ble med som barnepike. I stillingen som distriktsjordmor kunne jeg jo bli utkalt til fødsler når som helst, vi hadde vakt hele tida, så mor var helt u-unnværlig! Men ingen ferdig leilighet sto og ventet på oss. Stein Harsjøen ble redningen. Han hadde 3 rom til leie i andre etasje i huset ved

sida av butikken på Telneset. Slik klarte vi oss den første tida. Senere ble det mange flyttinger – som lastebileier Kjell Solli ordnet på beste måte!”

Telneset lå ikke særlig sentralt til med hensyn til kommunikasjon, men som jordmor hadde du vel telefon?

Ingeborg ler godt: “Neida, kommunen hadde ikke råd til å koste på meg telefon. Men heldigvis var det telefon hos Aas på butikken. Han fikk jeg ei helt spesiell avtale med! Og med damene på ‘Riksen’! Viss noen trengte jordmor nattetid, ringte de Aas, som fluksens kom og banket på vinduet mitt med fiskestanga(!) – han nådde jo ikke opp til andre etasje på annen måte. Så når jeg hørte fiskestanga, var det bare å komme seg i klærne så fort som mulig ...”

– Jeg har forstått deg slik at du egentlig hadde vakt døgnet rundt. Hvordan fikk folk tak i deg når du ikke var hjemme da?

“Skulle jeg bort, så varslet jeg damene på ‘Riksen’, – de alltid visste hvor jeg befant meg. Viss noen da ringte etter jordmor, kontaktet de drosjesjåfør, som fikk i oppdrag å hente meg. Husker en gang jeg var på kino i Rambu – plutselig oppdaget jeg drosjesjåfør Kvisten, han sto i døra og vinket på meg ...”

– Du hadde et stort distrikt å betjene, hvordan kom du deg hit og dit?

“Det kunne variere. Men jeg husker veldig godt første gang jeg ble utkalt. Aas var oppe med fiskestanga om natta – og det hastet! Jeg vekket mannen min, som raskt kom seg i klærne, startet motorsykkelen og fraktet jordmora med nødvendig utstyr sørover til Støeng. Og fødselen gikk bra!

Som regel måtte jeg bruke drosje, som jeg bekostet sjøl. I blant kunne jeg bli hentet av den vordende far, men det var jo ikke bil på hver gard den gangen, så det var heller sjelden. Men jeg husker en gang jeg ble hentet – da det hele var over, måtte jeg betale for skyssen ...”

Kreativ jordmor!

Uten lokalkunnskap måtte Ingeborg ta seg fram som best hun kunne og bli kjent med folk og steder etter hvert. En gang familien hadde overnattingsbesøk fra Trondheim, ble jordmora utkalt – til Lonåsen. Gjestene hadde bil og kunne kjøre, men hvor lå Lonåsen?

“Da vi flyttet hit, husker jeg at jeg så et veiskilt hvor det sto Lonåsen. Så vi dro i den retningen, men natta var mørk, og Lonåsen hadde ikke fått elektrisitet ennå, så hvordan skulle vi

finne fram til riktig hus?”

Men Ingeborg visste råd: “Der det ryker av pipa, varmer de nok vann til fødselen,” tenkte hun. Tanken var rett. De kom dit de skulle.

Hun forteller også om en annen tur til Lonåsen: ”Jeg ble utkalt til en fødsel og tok drosje til hengebrua ved Fossbakken. Der skulle jeg få skyss videre. På andre sida av brua ventet en bonde med hest og vogn med høysekk på. Der ble jeg plassert. Da fikk jeg nesten kalde føtter. Husker jeg tenkte at var det slik å være jordmor på Tynset, visste jeg ikke om jeg ville mer...”

Heldigvis slapp den tanken taket, Ingeborg ble på Tynset.

– Som distriktsjordmor kom du tett på folk, inn i hjemmene deres. Hvordan var det?

“Jeg ble veldig imponert over mottagelsen jeg fikk overalt. Mat på bordet og godt tilrettelagt ellers. Alt var på stell! Og folk var så flinke til å hjelpe hverandre! Naboer og slekt trådte til. Jeg husker spesielt en gang jeg ble budsendt til Smågardan. Innen jeg kom, var naboene Gunvor og Kjellfrid på plass og hadde styring på fødselen! Jordmora var nesten overflødig!”

Ingeborg har mer å fortelle: “Et annet sted i kommunen var en fødsel

Ingeborg har også tatt vare på navneskiltet hun alltid brukte på jobb. Nålene ellers på bildet er fra Det Norske Jordmorforbund, Jordmorskolen (Kvinneklubben i Bergen), Den Norske Jordmorforening og E.C.Dahls Stiftelse i Trondheim.

nær forestående. I familien var det flere unger fra før, som pappa'n skysset oppå loftet mens fødselen skulle foregå. Da det hele var vel overstått, fikk vi øye på ungene oppe i loftsluka – de hadde bivånet fødselen fra beste tilskuerplass!”

– I mangel av sjukehus med fødeavdeling – hvordan ble dette ordnet for dem som ikke kunne føde hjemme?

“Det fantes en provisorisk løsning på Nytrøen, det tidligere sjukehjemmet, det som i dag kalles Alfarheim og er ombygd til leiligheter og Frivilligsentral. De fleste fødsler totalt foregikk der, ikke bare de normale, men også kompliserte fødsler som setefødsler og keisersnitt. Nytrøen fungerte som sjukehus også, så viss det var fullt med pasienter ellers, fulgte jeg de fødende til Norø på Tolga og var med under fødselen der. Senere, da sjukehuset sto ferdig og føde-/barselavdeling kunne tas i bruk, ble det naturlig nok nedgang i antall hjemmefødsler, sjøl om noen kvinner fremdeles ville føde hjemme.”

– Så da ble du 'sjukehusjordmor'?

“Nei, jeg ville beholde stillingen som distriktsjordmor i stedet for å ha fast ansettelse på sjukehuset. Jeg likte å følge opp pasientene også etter fødselen. Som distriktsjordmor fulgte jeg

pasienter til sjukehus utenom distriktet, viss situasjonen krevde det.

Men jeg tok vakter på sjukehuset når den faste jordmora hadde fri. Sjukehuset hadde ingen gynekolog den gangen, men overlege Eliassen fungerte som fødselslege. Vi jobbet godt sammen – han var en veldig grei og real sjef!”

Jordmorveska til Ingeborg bærer preg av hyppig bruk!

I våre dager, hvor de fleste fødsler foregår på sjukehus, er ikke jordmorveska lenger et velkjent begrep. Riktignok var jordmorveske et mote-

begrep for en del år tilbake, da veskene hadde visse ytre likhetstrekk med de ekte jordmorveskene, men disse er gått av moten.

Ingeborg har fremdeles sin ekte og opprinnelige jordmorveske – med innhold – og viser den stolt fram.

“Denne veska fikk jeg av jordmora i Melhus. Innholdet, derimot sørget overjordmor Marie ved E.C. Dahls stiftelse for, da jeg skulle be-

gygne som distriktsjordmor på Tynset. Hun forsto nok hva jeg kunne trenge og utrustet veska med alle slags nødvendige hjelpemidler. Hun

Noe av 'verktøyet' som finnes i veska: Stetoskop øverst til venstre, til høyre ei navleklemmetang. Den ble brukt til å klype fast navleklemma (under stetoskopet). Den lange sakslignende tanga ble brukt til å håndtere kompresser. Hos førstegangs-fødende måtte jordmora ofte klippe opp fødselsåpningen, og da tok hun i bruk den butte saksa midt på bildet, på fagspråket kalt epiciotomisaks. Etterpå måtte det syes. Nåleholderen (til høyre, nedenfor stetoskopet) var et godt hjelpemiddel. Det gjaldt å være stø på hånda!

steriliserte til og med bomullstoff, klippet det opp i passende størrelser og pakket det inn i papirposer, ferdig til bruk. Så det ligger mye omsorg i denne veska!”

Diverse tenger og pinsetter. Tungetang nr 2 fra høyre, og nr 3 er et kateter.

I tillegg til jordmorveska har Ingeborg også tatt vare på ei notatbok som hun blar i: “Vet du, utenom min faste jordmorlønn fikk jeg i 1962 75 kr pr fødsel! Var det helg fikk jeg 15 kr ekstra – og skjedde fødselen om natta, fikk jeg 15 kr til! Nå hendte det i blant at jordmora ble budsendt for tidlig og måtte reise hjem – da fikk jeg 20 kr for vendereis,” minnes Ingeborg.

Ingeborgs yrkesliv her på Tynset varte fra 1. mars 1956 og til hun gikk av med pensjon 1. februar 1990.

– Det har sikkert skjedd mange forandringer fra du startet i yrket og fram til nå?

“Å, ja! De aller fleste fødslene tok vi hånd om her – i begynnelsen uten gynekolog! Førstegangsfødende, keiser-

snitt, setefødsler – og tvillinger! Nå sendes førstegangsfødende av gårde til Elverum eller Trondheim, det samme gjelder dem som må ta keisersnitt. Etter at ultralyd ble tatt i bruk, oppdages jo også mer som kan bety kompliserte fødsler og dermed innleggelse på spesialavdelinger ved større sjukehus. Dette er et stort framskritt, men samtidig ser vi at funn ved ultralyd også kan stille foreldre overfor meget vanskelige valg ...”

– Hva med farens rolle, den har vel også endret seg betraktelig?

“Mannfolka måtte holde seg på gangen ja, viss de i det hele tatt var med. Og de kunne bare få betrakte avkommet gjennom glassvegg når fødselen var over ... Nå er de jo med både før, under og etter fødselen, deltar på barselkurs, ser lysbilder og lærer pusteteknikk, trer støttende til med massasje, trøst og lindring under fødselen, klipper navlestreng – og kryper til slutt oppi senga med mor og barn”...

– Du har oversikt over det meste og god hukommelse, men aner du omtrent hvor mange barn du har hjulpet til verden?

“Ja, på jordmorskolen tok jeg i mot 50, på E.C. Dahl 1786 og her på Tynset kommer vi nok også opp i et firesifret tall, så det er da blitt noen!”

Ingeborg legger bort notatboka. Samtalene våre omkring et interessant yrkesliv nærmer seg avslutning.

I tillegg til omsorg for noen tusen fødende kvinner og deres nyfødte fikk hun 3 egne barn, men mistet dessverre ektefelle Jan altfor tidlig. Så Ingeborg har som de fleste erfart både gleder og sorger i livet. Heldigvis har hun alle sine barn i nærområdet og kan også glede seg over barnebarn og oldebarn! Sprek og vital som hun er – over 90 år gammel, tilbringer hun ofte tid i barndoms hjemmet i Aure. Et ordtak sier: “Når man er ung, lengter man bort. Når man er gammel, lengter man hjem”...

Fra en av Ingeborgs mange turer til Aure. Barndomsbygda som hun fremdeles er knyttet til, med en usynlig navlestreng?